

Людмила П. Половенко, Світлана В. Степова
**ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК ОСНОВА
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

У статті представлено контур управління економічною системою, побудований на засадах новітніх наукових досліджень проблеми вдосконалення методології ефективного управління; визначено адаптивно-предикторно-сборне управління та обґрунтовано його застосовність як ключового чинника економічного зростання.

Ключові слова: адаптивне управління; методологія управління; предикторне управління; сборне управління.

Рис. 1. Літ. 11.

Людмила П. Половенко, Светлана В. Степовая
**ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ КАК ОСНОВА
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ**

В статье представлен контур управления экономической системой, построенный на базе инновационных научных исследований усовершенствования методологии эффективного управления; определено адаптивно-предикторно-сборное управление и обоснована его применимость в качестве ключевого фактора экономического роста.

Ключевые слова: адаптивное управление; предикторное управление; методология управления; сборное управление.

Lyudmila P. Polovenko¹, Svitlana V. Stepova²
**EFFECTIVE MANAGEMENT AS THE BASIS
FOR ECONOMIC DEVELOPMENT**

The article presents the economic system management framework built on the basis of the most advanced scientific research on the problem of effective management methodology improvement; the authors determine the adaptive-predictive-conciliar management grounding its usage as the main factor for economic growth.

Keywords: adaptive management; management methodology; predictive management; conciliar management.

Постановка проблеми. Сучасні економічні умови змушують керівників бізнес-компаній, організацій та підприємств, у відповідь на виклики глобальної конкуренції, вдаватись іноді до жорстких і рішучих дій. Для успішного протистояння негативним впливам зовнішнього ринку, соціально-політичних, фінансово-економічних, технологічних, екологічних криз необхідні кардинальні кроки: вироблення стійкості до загроз і політичних потрясінь шляхом зміни технологій, модернізації виробництва, залучення інвестицій, прогнозування розвитку системи та її оточень, розробки випереджаючих реакцій на негативні зміни. Щоб досягти економічного зростання керівникам, поряд з іншим, необхідно виходити за межі традиційної філософії економічної науки та практики, здійснювати пошук креативних методів управління. Одним із перспективних шляхів вирішення даної проблеми ми вбачаємо у впровадженні новітніх принципів методології ефективного управління економічними системами на мікро- та макрорівнях.

¹ Vinnytsya Trade and Economics Institute of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

² Vinnytsya Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема пошуку шляхів підвищення ефективності управління в сучасних умовах привертає увагу багатьох вчених. Питання функціонування сучасної системи управління в контексті глобальних викликів розкривають роботи В. Мартиненко [5]; значущість адаптивного управління обґрунтовують Н. Супрун [7] та О. Чубукова [8], важливість включення блоку антисипативного управління до загальної системи управління економічною безпекою підкреслюють Ю. Лисенко та ін. [10]; напрацювання Д. Баюри [1], А. Котова [4], В. Шапошникова [9] висвітлюють ефективність корпоративного управління; переваги командного управління демонструє С. Кові [11]. Також варті уваги публікації [2; 3; 6], висновки яких однак не знайшли поки що належного застосування в економічній практиці. Необізнаність керівних ланок в питаннях геополітичного управління, відсутність власної стратегії розвитку призводить до часткової, а іноді й повної втрати впливу на економічний розвиток компанії, підприємства, країни. До цього часу не сформовані чіткі діючі механізми регулювання діяльністю компанії в умовах складного, несподіваного та динамічного розвитку факторів загроз.

Метою дослідження є визначення ключових чинників механізму управління економічною системою в контексті загальної методології управління та обґрунтування ефективності їх впливу на економічний розвиток.

Основні результати дослідження. Більшість керівників і фахівців, будь то в бізнесі, урядових структурах, освітніх або некомерційних організаціях, перебувають під величезним тиском, постійно зіштовхуються з новими типами та класами загроз економічній безпеці. Ефективне управління неможливе без врахування всієї сукупності умов функціонування економічної системи, поглядів правлячих груп, державної ідеології, новітніх наукових досліджень.

Вагомі кроки у вдосконаленні методології управління було здійснено на рубежі ХХ ст. та ХХІ ст. російськими вченими. Розроблена «Достатньо загальна теорія управління» (ДЗТУ) [6] представляє собою аргументовану інструкцію із застосування 6 узагальнених засобів управління суспільством. Удосконалення та доповнення даної теорії знайшли відображення в працях вітчизняних дослідників, на думку яких, ефективним застосування ДЗТУ буде лише для високопосадовців, в чиїх руках сконцентровані 6 засобів управління: світоглядного, хронологічного, ідеологічного, економічного, біологічного та силового характеру.

М. Жук запропонував «Загальну методологію ефективного управління та самоуправління» (ЗМЕУС) [2, 46–47], в якій подано послідовність 9 керівних впливів, які представляють: вектор поточного стану, вектор цілей управління, вектор внутрішніх змін, вектор дії середовища, вектор помилки управління, вектор управління, представлений матрицею функцій управління, керуючі структури, повний алгоритм управління, стійкість управління. Розроблений цим автором алгоритм управління є повним, універсальним та застосовним для вирішення завдань будь-якого типу, в т.ч. й управління економічними системами та їх безпекою.

Згідно з ДЗТУ, найпотужнішим інструментом управління виступає методологічний або світоглядний. Тому при розробці механізму регулювання економічною системою важливо враховувати певну світоглядну концепцію в рам-

ках досліджуваної системи, яка висвітлює цілі розвитку, основи управління з врахуванням трьох основних типів задач управління для випадків: вплив середовища на систему та відбиття системою негативного впливу середовища; впливу системи на середовище; досягнення системою заданої цілі в собі.

Будь-якому управлінню передують формування цілей. Але досягнення поставленої мети ускладнюється дією цілої низки зовнішніх та внутрішніх факторів. Управління економічною системою представимо у вигляді інтегрованого контуру, основними чинниками якого є адаптивне, предикторне та соборне управління (рис. 1).

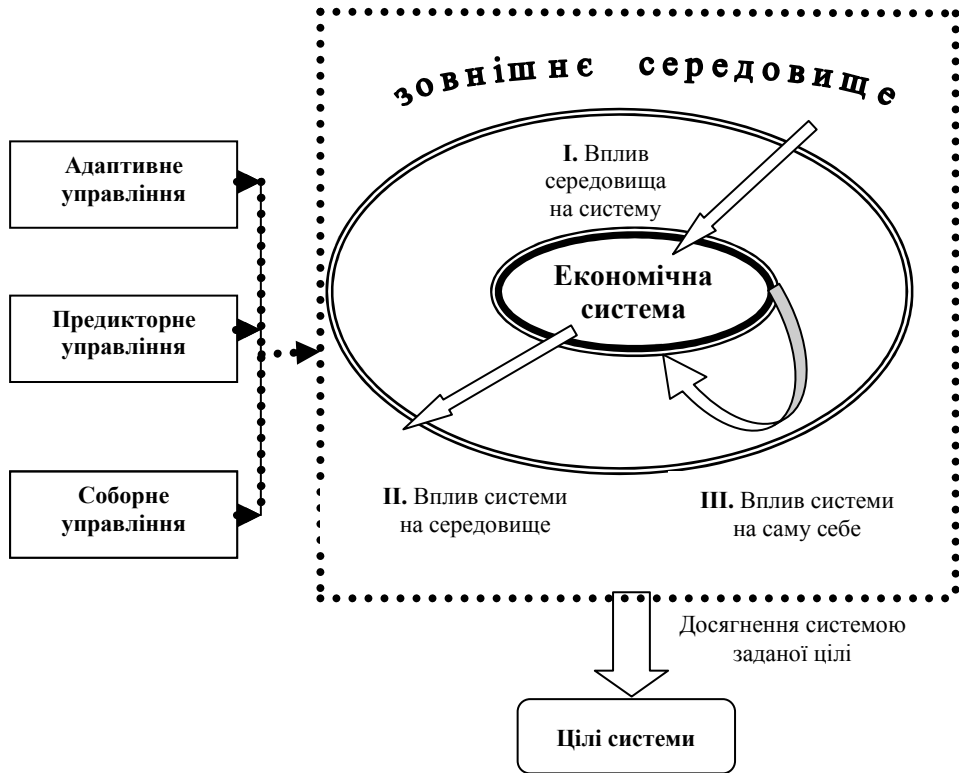

Рис. 1. Контур управління економічною системою, авторська розробка

В умовах глобалізації соціально-економічних процесів та нових форм наддержавного рівня відносин керівники інколи змушені пристосовуватись до продиктованих зовнішніх правил, часто на шкоду інтересам держави та в угоду окремим олігархічним кланам. Прямі та зворотні зв'язки між системою і зовнішнім середовищем утворюють відкритий простір для взаємодії, водночас, роблять систему більш вразливою. Наприклад, замість насичення вітчизняних ринків національними товарами, виходу на світовий ринок з власною продукцією Україні нерідко доводиться виступати сировинним додатком економік більш розвинених держав. Зовні нав'язуються певні зразки та стандарти, диктуються умови, що несуть загрози економічній безпеці. Ефективне керування складним об'єктом за таких умов повинне здійснюватися на засадах адаптив-

ного та предикторного підходів, що забезпечить стійкість на основі прогнозу випереджаючих реакцій. А соборне управління забезпечить досягнення балансу інтересів учасників економічних відносин.

Необхідність проведення адаптаційних змін виникає через появу як системних, так і випадкових загроз. Такі зміни призначені для вирішення, насамперед, проблем оперативного характеру. Адаптивне управління передбачає швидке реагування суб'єкта господарювання на дію загроз; забезпечення належного рівня безпеки, незалежно від зміни навколишнього середовища фбо внутрішніх змін; управління стійкістю до загроз; формування гнучкої системи управління, здатної до самоорганізації та перебудови. Для забезпечення оптимального режиму внутрішнього середовища керівництву важливо підтримувати в постійному стані життєво важливі параметри системи, які стають особливо чутливими, вразливими в момент взаємодії із навколишнім середовищем та під тиском впливів ззовні. Вищою формою адаптивного управління є самоорганізація – досягнення системою оптимальної взаємодії елементів, тобто самовдосконалення власної структури: переорганізація елементів, зміна порядку й характеру зв'язків між ними; за потреби, розширення структури шляхом включення елементів із зовнішнього середовища.

Для ефективного управління і забезпечення економічної безпеки на стратегічному рівні Р.А. Руденський [10, 101] рекомендує в систему управління економічною безпекою включити блок антиципації, в якому здійснюється прогнозування розвитку системи та її оточень, оцінка ступеня вірогідності прогнозів та, за рахунок раннього розпізнавання, розробка випереджаючих реакцій на негативні зміни. Таке управління ми називатимемо предикторним (від англ. predictor «передбачувач» – прогностичний параметр; засіб прогнозування). Основним результатом предикції є корекція – розробка управлінських рішень, рекомендацій з управління в напрямі найбільш оптимального розвитку. Управління економічною безпекою слід спрямовувати не лише на ефективний захист від загрози, але і на зменшення можливих втрат (шкоди, збитку), які можуть бути спричинені негативними факторами, за допомогою розробки запобіжних заходів та процедур, наприклад, страхування. Процесу вироблення керуючих впливів повинні передувати аналіз загроз економічній безпеці системи та аналіз стану керованої системи; далі здійснюється процедура оцінки керованості множини критичних загроз; вироблення механізмів протидії загрозам та вирішення задачі співставлення конкретних механізмів загрозам.

Комплексне використання принципів адаптивного та предикторного управління створює умови для забезпечення стійкого і максимально ефективного функціонування економічної системи в даний час і забезпечення високого потенціалу її розвитку та просування в майбутньому.

Однією з рушійних сил економічного зростання нині виступають корпоративні структури, поява яких приводить до нового типу управління – корпоративного. Специфічна особливість такого управління полягає в тому, що керівництво товариства при прийнятті управлінських рішень змушене враховувати інтереси власників (акціонерів), співпрацювати із зацікавленими сторонами (працівниками корпорації, споживачами, кредиторами, державою,

громадськістю тощо). Наявність ефективної системи корпоративного управління відіграє роль факторів успіху та стимулювання розвитку підприємств, збільшує вартість капіталу, компанії заохочуються до більш ефективного використання ресурсів, що створює базу для зростання. З іншого боку, деякі особливості становлення та розвитку організаційних формувань корпоративного типу є причиною конфліктів і виникнення криз на підприємствах. Проблеми корпоративного управління здебільшого сконцентровані навколо конфліктів між міноритарними та великими акціонерами, які практично контролюють діяльність компанії, але не виключені також конфлікти і в межах корпорації. Подолання проблем базуються як на законодавчих положеннях, так і на соціальних нормах і культурі ділового спілкування. При побудові сучасної моделі корпоративного управління Д. Баюра виділяє наступні важливі елементи: «прозора структура власності в товариствах (корпораціях); ефективна система захисту прав міноритарних (дрібних) акціонерів; інформованість акціонерів і безперешкодна участь їх в управлінні компанією; забезпечення всіх учасників корпоративного управління достовірною інформацією про діяльність компанії; дієвий моніторинг за діями менеджменту з боку міноритарних акціонерів; чітке визначення понять афільованих осіб, великих угод з цінними паперами; забезпечення рівноправності акціонерів у процесі реорганізації компанії та участі їх у придбанні акцій додаткової емісії; заборони оплати вартості акцій спеціальними активами компанії» [1].

У соціально-економічній ситуації сьогодення конкурують не компанії, а управлінські команди. Жорсткі умови конкурентного ринку, виклики глобальної економіки часто ставлять керівників перед проблемою вирішення різноманітних за масштабами та рівнем складності завдань за обмежений час. Управління в таких умовах потребує спільних зусиль інтелектуальних компаній, ефективність діяльності яких залежить від координації та злагодженості дій колективу. Це призвело до виникнення в сучасному бізнесі поняття «командне управління», яке складає серйозну конкуренцію корпоративному управлінню та широко популяризується зарубіжними практиками. За рахунок командної синергії ефективність прийнятих рішень значно посилюється, підкреслює С. Кові [11].

Вирішення складних масштабних завдань за обмежений час під силу лише скомпонованим за певними правилами колективам, в яких колеги за своїми якісними даними доповнюють один одного та в результаті спільних зусиль вирішують поставлене завдання. Ефективність командного управління залежить від рівня окремих особистостей і від рівня координації та злагодженості їхніх дій. Проте в умовах конкуренції така спільна діяльність, як зазначає М. Жук, приводить лише до тимчасового поєднання інтелектуальних сил, але не до якісного стрибка [2].

Приймаючи рішення, ми повинні керуватись інтересами організації, а не її окремих представників чи колективів. Тому альтернативою корпоративному та командному управлінню має стати соборне управління, в результаті діяльності якого група однодумців функціонує як єдиний «колективний мозок», націлений на забезпечення інтересів системи як цілісного єдиного організму. При цьому важливо враховувати місце компанії в системі національної еконо-

міки. Учасники та організатори соборного управління орієнтовані на спільне прийняття рішень, яке має забезпечити досягнення балансу інтересів усіх структур, наприклад, управлінської та виробничої. Соборне управління покликане вирішити проблеми, породжені кризами фінансово-кредитної, воєнно-економічної, соціально-політичної систем; забезпечити безпеку праці та безпеку продукції; усунути протиріччя техніко-технологічної та виробничої, ресурсо-сировинної та екологічної, енергетичної та етичної систем тощо.

Для досягнення поставлених цілей система повинна певним чином здійснювати вплив на зовнішнє середовище або, за відсутності важелів впливу, пристосовуватись до тиску ззовні. Наприклад, завоювати ринок шляхом випуску екологічно чистої продукції, ризикуючи понести збитки через вищу собівартість, менший термін придатності тощо або ж пристати на використання продиктованих ззовні технологій. При цьому, керівники не завжди розуміють наслідки прийнятих рішень (виснаження ґрунтів в гонитві за високою врожайністю, зниження імунітету людського організму як плата за використання антибіотиків, стимуляторів росту в тваринництві тощо) та не несуть за це відповідальності. Дуже важливо на рівні держави ініціювати створення потужного аналітичного центру, який надасть можливість співпраці законодавчих органів з керівниками організацій та підприємств. Адже сьогодні законодавці здебільшого діють самостійно, не володіючи достатньою компетентною інформацією. За таких умов неможливо змоделювати майбутні суспільні явища в залежності від сукупності прийнятих рішень.

Світовий досвід продемонстрував, що у вирішенні проблеми ефективності управління важко однозначно надати перевагу ринковій чи плановій економіці, приватній чи державній власності, централізованому управлінню чи децентралізації. Орієнтація на конкретний підхід, певну ідеологію не дає стабільного очікуваного розвитку. Шляхом штучного розриву цілісності світогляду можливе лише досягнення управлінських цілей представниками концептуальної влади. У контексті соборного управління відбувається інтеграція принципу часткового поєднання повноважень з розмежуванням зон відповідальності за принципом значущості об'єктів.

Такий підхід сприятиме орієнтації економічної системи на задоволення демографічно обумовлених потреб, а не стихійного налаштування ринку на максимальну прибутковість; забезпечить дотримання умов біосферної допустимості розвитку. Вдосконалення якості управління економічною безпекою на принципах Загальної методології ефективного управління і самоуправління забезпечить стійкий розвиток економіки та суспільства в цілому.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективне управління стає вирішальним фактором успішного розвитку економічної системи в умовах глобалізації. Таке управління передбачає забезпечення економічного зростання, що досягається у результаті системного, комплексного застосування обов'язкових взаємопов'язаних підходів: адаптивного, предикторного, соборного. Прийняття керівних рішень, побудоване на принципах Загальної методології ефективного управління та самоуправління, спроможне забезпечити досягнення поставленої мети, стабільного функціонування системи, узгоджуючи цілі компанії з вирішенням проблем глобальної економіки, здійснюю-

чи найбільш ефективно використання ресурсів, долаючи різного роду загрози та адаптуючись до змінюваних умов середовища.

Подальшим напрямком розвитку цього дослідження є побудова моделі адаптивно-продикторно-сорбного управління з метою забезпечення ефективного розвитку фірми та національної економіки загалом як складних взаємопов'язаних систем.

1. Баюра Д.О. Корпоративне управління як фактор поживлення інвестиційного процесу в корпораціях // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.— 2015.— №75–76. — С. 26–29.
2. Жук Н.А., Жук Л.В. Общая методология эффективного управления и самоуправления (в кратком изложении). — Харьков: Инфобанк, 2011. — 128 с.
3. Жук Н.А., Жук Л.В., Ковалёва И.И. Общая методология управления // Культура и образование.— 2014.— №1 // vestnik-rzi.ru.
4. Котов А.М. Аналіз взаємозв'язку корпоративного управління та економічної безпеки підприємства // Вісник економіки транспорту і промисловості.— 2012.— №38. — С. 348–352.
5. Мартиненко В.В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації // Економічний часопис-XXI.— 2011.— №7–8. — С. 40–43.
6. Петров К.П. Тайна концептуальной власти. — Новосибирск: ГРПО СО РАСХН, 2000. — 66 с.
7. Супрун Н. Проблеми адаптації національної моделі корпоративного управління до екзогенних інституційних параметрів // Вісник КНТЕУ.— 2009.— №1. — С. 17–24.
8. Чубукова О.Ю., Ольшанська О.В. Адаптація системи управління економічної безпеки підприємства // Ефективна економіка.— 2015.— №2 // www.economy.nauka.com.ua.
9. Шапошников К.С. Креативне корпоративне управління: теорія і практика: Монографія. — Херсон: ХДУ, 2010. — 256 с.
10. Экономическая кибернетика: Учебник / Ю.Г. Лысенко, В.Н. Тимохин, Р.А. Руденский и др. — Донецк: Юго-Восток, Лтд, 2007. — Т. 2. — Кн. 1: Проблемы управления экономическими системами. — 224 с.
11. Covey, S. Involve People in Problems and Work Out Solutions Together // stephencovey.com.

Стаття надійшла до редакції 1.10.2015.